

KAVALLALI MEHMED ALİ:
OSMANLI VALİLİĞİNDEN
MISIR HÜKÜMDARLIĞINA
KHALED FAHMY

VakıfBank Kültür Yayınları: 0047

Tarih: 011

**KAVALALI MEHMED ALİ: OSMANLI
VALİLİĞİNDEN MİSİR HÜKÜMDARLIĞINA
KHALED FAHMY**

Özgün adı

Mehmed Ali

From Ottoman Governor to

Ruler of Egypt

Türkçesi

Abdullah Yılmaz

Yayın Müdürü

Dr. Hasan Aksakal

Tasarım ve Yayın Kimliği

Bülent Erkmen

Kapak Görseli

Faruk Özcan

Kitap Editörü

Gökçe Çiçek Çetin

Sayfa Uygulama

Faruk Özcan

Son Okuma

Mutlu Dursun

VakıfBank Kültür Yayınları

Büyükdere Caddesi

No: 97 – Kat 4

Şişli 34394 İstanbul

Telefon: 0 212 354 5730

www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2020

© Khaled Fahmy, 2009

ISBN 978-605-7947-59-8

Kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit

Telif Hakları Ajansı aracılığıyla

VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek

şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar

dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın

hiçbir elektronik veya mekanik araçla

çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve

mali hakları saklıdır.

This translation of Mehmed Ali

From Ottoman Governor to

Ruler of Egypt is published by VakıfBank

Kültür Yayınları by arrangement with

Oneworld Publications.

Baskı

Ofset Yapımevi

Şair Sokak No: 4, Çağlayan Mahallesi,

34410 Kağıthane, İstanbul

Telefon: 0 212 295 86 01

Sertifika No: 45354

1. Baskı: Nisan 2020

KAVALALI
MEHMED ALİ:
OSMANLI
VALİLİĞİNDEN
MISIR
HÜKÜMDARLIĞINA

KHALED FAHMY

TÜRKÇESİ

ABDULLAH YILMAZ

KHALED FAHMY

1964 doğumlu Khaled Fahmy, 19. yüzyıl Mısır'ının sosyal ve kültürel tarihinde uzmanlaşmış bir Ortadoğu tarihçisidir. Mısır'da doğan ve yetişen Fahmy, Kahire Amerikan Üniversitesi'nde (AUC) lisans düzeyinde ekonomi, yüksek lisans düzeyinde ise siyaset bilimi eğitimi aldı. Daha sonra Oxford Üniversitesi'ne gitti ve Kavalalı Mehmed Ali Paşa dönemindeki Mısır ordusunun tarihi üzerine doktora yaptı. 1993'te doktorasını tamamladıktan sonra, önce Princeton Üniversitesi'nde, sonra New York Üniversitesi'nde çalıştı. 2010 yılında Mısır'a döndü ve Kahire Amerikan Üniversitesi Tarih bölümünün başkanlığını üstlendi. Ancak Mısır'daki devrim ve darbe süreçlerinin etkisiyle, Fahmy, 2013'te Columbia Üniversitesi'ne gitti ve ardından 2015'te Harvard Üniversitesi'nde misafir profesör olarak çalışmalarını sürdürdü. Khaled Fahmy 2017 yılından bu yana Cambridge Üniversitesi öğretim üyesidir.

ABDULLAH YILMAZ

Giresun'da doğan Abdullah Yılmaz, ilk ve orta öğrenimini Zonguldak'ta tamamlamış, ardından Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesinde okumuştur. 1990'lı yılların ilk yarısından itibaren yayıncılık dünyasında editör, çevirmen ve yayın yönetmeni olarak çalışıp Türkçeye birçok eser kazandıran Abdullah Yılmaz'ın çevirilerinden birkaçı şunlardır: Michael Hardt ve Antonio Negri'den *İmparatorluk* (Ayrıntı Yayınları) ve *Duyuru* (Ayrıntı Yayınları), Zygmunt Bauman'dan *Sosyolojik Düşünmek* (Ayrıntı Yayınları) ve *Küreselleşme* (Ayrıntı Yayınları), Richard Sennett'tan *Kamusal İnsanın Çöküşü* (Ayrıntı Yayınları, Serpil Durak ile beraber), Murray Bookchin'den *Ekolojik Bir Topluma Doğru* (Ayrıntı Yayınları), Tarık Ali'den *Fundamentalizmler Çatışması* (Everest Yayınları), Noam Chomsky'den *Medya Gerçeği* (Everest Yayınları), Bernard Lewis'ten *İslam'ın Krizi* (Literatür Yayıncılık), Liah Greenfeld'den *Milliyetçilik: Moderniteye Giden Beş Yol* (Alfa Yayınları), Bettany Hughes'dan *İstanbul: Üç Şehrin Hikâyesi* (Alfa Yayınları), Niall Kishtainy'den *Ekonominin Kısa Tarihi* (Alfa Yayınları), Adam Kirsch'ten *Küresel Roman* ve Nicholas Rescher'dan *101 Anekdotta Felsefe Tarihinde Yolculuk* (VakıfBank Kültür Yayınları).

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler	4
007	Tahkimat
1	066
Makedonya'daki Kökler	Alternatif Bir Güç Merkezi
012	İnşa Etme
015	068
Doğum	Bir İktisat Politikasının
016	Şekillenmesi
Çocukluk ve Gençlik Yılları	070
016	Hicaz Seferi
Evlilik	074
021	Mutlak İktidar
2	080
Mısır Kördüğümü	Dizginlerin Ele Alınması
025	082
Hüsrev Paşa: Hayat Boyu Sürecek Bir	Altyapı Yatırımları
Düşmanlığın Başlangıcı	084
029	Dinmek Bilmeyen Endişeler
Memlüklerin Kahire'den Sürülmesi	085
042	Ticari Başarılar
Hüsrev'in Derdest Edilip Gönderilmesi	088
043	"Mağarasındaki Yaşlı Örümcek"
3	091
İktidarın Sağlamlaştırılması	5
049	Genişleyen Ufuklar
Yerel Rakiplerin Bertaraf Edilmesi	096
053	Şanslı Bir Yıl
Memlük Katliamı	098
059	Yunan Savaşı
	107

Avrupalı Güçlerin Müdahalesi 110	7 Zafer 152
Hüsrev'in Yeniden Sahneye Çıkışı 111	Paşa ve Âyanı : <i>Quis Custodiet Ipsos Custodes?</i> ya da Koruyuculardan Kim Koruyacak? 154
"Vaka-i Hayriye" 112	Mehmed Ali ve Mısırlılar 160
Navarin Faciası 114	Paşanın Son Yılları 166
Bir Sonraki Raunda Hazırlık 117	8 Paşanın Çoklu Mirası 171
6 Nihai Hesaplaşma 122	Yanlış Olan Neydi? 183
Velinimet 123	Kaynakça 195
Baş Ağrıtan Kaygılar 125	Dizin 202
Suriye'nin İşgali 128	
Geri Dönülmez Nokta 131	
Yeni Baştan Örgütlenme ve Tahkimat 135	
İkinci Suriye Krizi 140	
Verasete Dayalı Yönetim Arayışı 141	
Bayram 150	

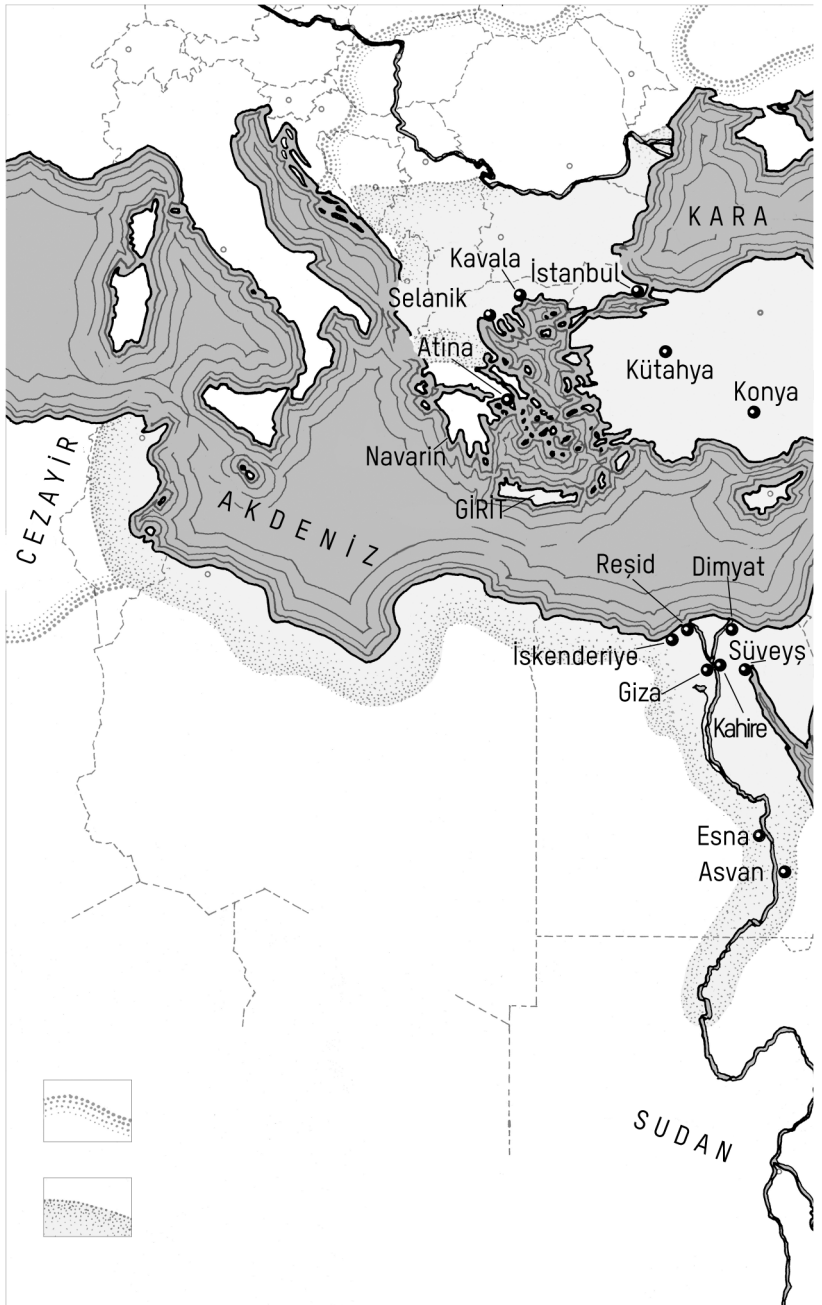
TEŞEKKÜRLER

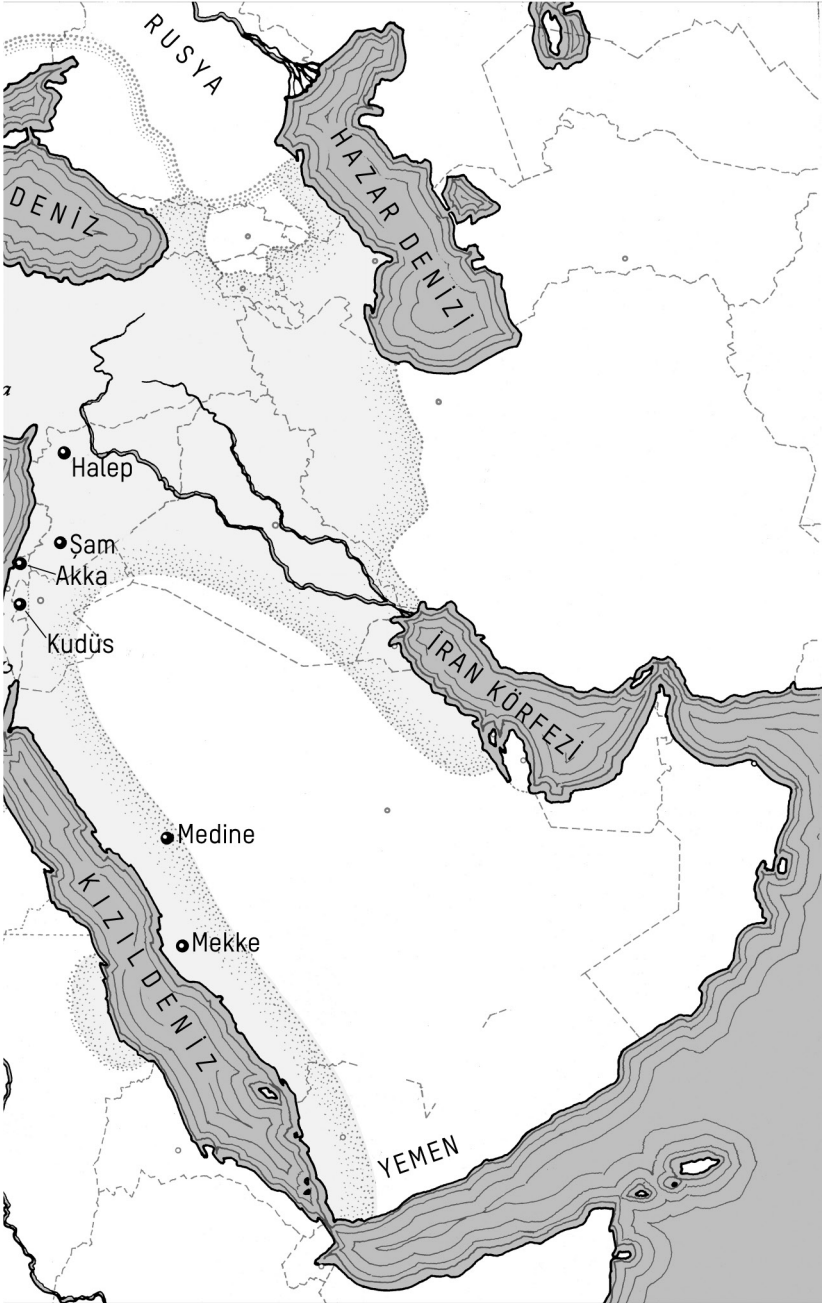
Mehmed Ali Paşa hakkındaki bu kitabı yazmam için Oneworld Publications benimle ilk temasa geçtiğinde, bunun son on beş yıldır konu hakkında topladığım notları derlemek ve onun yönetimine dair oluşturduğum düşüncelerimi kâğıda dökmek için bir fırsat olacağını düşünerek, teklifi hiç tereddüt etmeden kabul ettim. Ama sonradan anladım ki, iş o kadar da basit değilmiş. Mehmed Ali, modern Mısır ve Ortadoğu tarihinde son derece tartışmalı bir şahsiyet olma özelliğini koruyor ve son bölümde göstermeye çalıştığım gibi, bu tartışma yalnızca onun şahsının ve mirasının değerlendirilmesi etrafında değil, aynı zamanda, ister arşiv belgeleri, ister basılı kitaplar biçiminde olsun, orijinal kaynakların onun hakkında söyledikleri etrafında da dönüyor. Bu yüzden kendimi, onun eski mektuplarını yeniden okumak ve yeni mektuplarını araştırmak suretiyle, Mısır Milli Arşivinde daha fazla araştırma yapmak zorunda hissettim. Bana bu fırsatı, 2006 yılında New York Üniversitesi'nden aldığım yıllık çalışma izni sağladı. Mısır Milli Arşivindeki arşiv görevlilerine ve diğer çalışanlara, özellikle de Dr. Mohammad Saber Arab'a, Dr. Abdelwahid Abdelwahid'e ve Bayan Nadia Mostafa'ya, Paşanın yazışmalarının

izini sürme ve genel olarak da Arşivdeki araştırmalarımı kolaylaştırma konusunda bana yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Bu kitabın dahil olduğu dizinin editörü Oneworld'ten Patricia Crone, yazdıklarıma ilişkin son derece samimi ve yapıcı değerlendirmelerde bulundu. Kitap için sunduğum ilk taslakta bazı önemli noktaları atlamış olduğumu gösterdiği için kendisine müteşekkirim ve ayrıca gerek zorunlu değişiklikleri yaparken, gerek yeniden yazarken gösterdikleri sabırdan ötürü ona ve Mike Harpley'e teşekkür borçluyum. Hazırladığım ikinci taslak da, Roger Owen ile Sherif Younis'in aynı oranda açık ve anlaşılır eleştirel değerlendirmesine tâbi oldu; ciddi eksiklikleri ve vahim tutarsızlıkları bana gösterdikleri için kendilerine teşekkür ederim. Onların yorumlarının çoğunu değerlendirip gereğini yapmaya çalıştım; hâlâ mevcut olan eksikliklerin ve hataların sorumluluğu tamamen bana aittir. Ayrıca kitabın başındaki haritaları bana verme cömertliği gösteren Jaroslaw Dobrowolski'ye teşekkür ederim. Son olarak, benim en sadık ve en eleştirel okurum olması bir yana, sevgisini, desteğini ve ilhamını hiç esirgemediği için Hossam Bahgat'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

1

MAKEDONYA'DAKİ KÖKLER

Selanik'ten otoyola çıkıp batıya doğru 130 kilometre ilerledikten sonra Kavala'ya varırken, bu küçük Yunan kasabasının huzur dolu güzelliği sizi hemen kendisine çeker. Dar kıyı şeridi boyunca uzanan ve üç yandan yemyeşil tepelerle sarılıp sarmalanan kasabanın güneyinde, İpsario Dağları ile mavi Ege pusunun arasından kendini gösteren Thasos adası vardır. Kuzeyindeki zengin bitki örtüsüyle kaplı dağların yamaçları tatlı bir eğimle, tütün tarlaları ile sular altındaki parsellerden ibaret çeltik tarlalarına doğru uzanır. Çevrede sıkça görülen arı kovanları ile üzüm bağları ise, kasabanın ard bölgesindeki zengin tarımsal ekonomik faaliyetin kanıtıdır.

Eşsiz doğal güzelliklerin ortasında yer alan Kavala aynı zamanda uzun ve zengin bir tarihe de sahiptir. En tepesinde etkileyici bir Bizans kalesi bulunan bu eski Osmanlı kasabasını çevreleyen Bizans surları, Kavala'nın Bizans İmparatorluğunda oynadığı stratejik rolü hatırlatır. Antik Roma şehrini Adriyatik Denizi, Makedonya ve Trakya'dan geçerek yeni "Roma"ya, yani Konstantinopolis'e bağlayan Via Egnatia, kelimenin tam anlamıyla kasabanın içinden geçer. Birkaç kilometre kuzeyde, MÖ 42 yılında Roma İmparatorluğunun kaderinin çizildiği ve ardından yaklaşık bir asır sonra Aziz Pavlus'un Avrupa'daki ilk Hıristiyan kilisesini kurmak için durduğu yer olan Filibe bulunur. Ve sanki bu Roma, Hıristiyan ve Bizans geçmişi yeterince etkileyici değilmiş gibi, Osmanlı Sultanı I. Murad'ın 1387 yılında kasabayı imparatorluğuna dahil etmesiyle birlikte, Kavala tarihinin önemli bir anı gelip

çatmıştır. Uzun Osmanlı devri, kasabanın topografyasında, Kanuni Sultan Süleyman'ın veziriazamı İbrahim Paşa tarafından yaptırılan ve şehre temiz su sağlayan etkileyici sukemeri ile şimdi Aya Nikola Kilisesi olan, şehir merkezindeki Ulu Cami'nin en dikkate değer örneklerini teşkil ettiği, silinmez izler bırakmıştır.

İşte Mehmed Ali 18. yüzyılın üçüncü çeyreğinde, Osmanlı İmparatorluğunun Rumeli olarak bilinen Avrupa topraklarında yer alan bu kasabada dünyaya gelmiştir. Peki, bu şahıs Akdeniz'i geçip nasıl Mısır'a ulaşmıştır? Neredeyse elli yıl zarfında, bu önemli Osmanlı vilayetinin valisi olmayı nasıl başarmıştır? Onun ölümünden sonra da bir yüzyıl boyunca ülkeyi yöneten bir hanedanı nasıl kurmuştur? Bütün bu soruların yanıtı ilginç bir hikâyeyi doğurmaktadır. Osmanlı tarih yazımında Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Mısır tarih yazımında ise adının Arapça telaffuzundan ötürü Muhammed Ali olarak bilinen bu tarihi kişilik, modern İslam tarihinde en takdire şayan şahsiyetlerden biridir ve daha sonra göreceğimiz üzere, onun hayat hikâyesi modern Mısır tarihinin en merak uyandıran bölümünü anlamak adına önemli bir kaynaktır. Dahası, Mısır hükümdarı olarak yürüttüğü politikalar, uzun tarihi boyunca Osmanlı İmparatorluğunun yüz yüze kaldığı en tehlikeli tehditlerden birini teşkil etmiştir. Takip eden sayfalarda bu dikkate değer şahsiyetin hikâyesini okuyacaksınız.